

Cilt: 5 Sayı: 9, Ocak 2017 / Volume: 5 Issue: 9, January 2017

ADANA HALK KÜLTÜRÜNDE GÖKYÜZÜ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

A Comparative Study on People Belief About Sky In The Folk Culture of Adana

İsmail ŞENESEN¹

ÖZ

İnsanlar, var oldukları ilk günden itibaren yeryüzüyle ilgilendikleri kadar gökyüzüyle de ilgilenmişlerdir. Gökyüzü ile ilgili olaylar, nesnelere ve kavramlar çevresinde çok zengin inanışlar oluşmuştur. Türklerin İslamiyet'i kabulünden önceki inançları ve kültür sistemleri gözden geçirildiğinde görülmüştür ki Türkler önce atalar kültü sonra birbirinden farklı tabiat kültleri ve en sonunda da Gök Tanrı dini ile üst düzey, gelişmiş bir inanç sistemine ulaşmışlardır. Bu kültürün izleri günümüzde de Türk Dünyası, Anadolu ve araştırma sahamız olan Adana'da Gök Tanrı, güneş, ay, yıldızlar, gök olayları ve meteoroloji ilgili inanışlar biçiminde görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: inanış, gökyüzü, ay, güneş, yıldızlar

ABSTRACT

People, from the beginning of the history, have been interested in the skies as they have been interested in the earth. A series of very fertile beliefs have formed around events, objects and concepts related to sky. Evaluation of the beliefs and cultural systems before the Turks accepted Islam showed that Turks have reached the peak simultaneously through the cult of ancestors, different cults of nature and finally through the Sky God (Tengrism) cult. The traces of this cult are also seen in today's Turkish World, Anatolia and in our research field Adana, in forms of various beliefs related with the Sky God, the sun, the moon, stars, celestial events and meteorology.

Keywords: Belief, sky, moon, sun, stars.

¹ Dr., Çukurova Üniversitesi Türk Dili Bölümü, isenesen@cu.edu.tr

GİRİŞ

Bütün eski dinlerde kozmogonik, antropogonik, teogonik, eskatolojik mitler; yani evrenin, insanoğlunun, tanrıların var oluşları ve evrenin sonu ile ilgili kutsal oldukları kabul edilen soyut ya da somut kavramlar, inancın özünü oluşturan önemli birer unsurdur.

İnsanlar, var oldukları ilk günden itibaren yeryüzüyle ilgilendikleri kadar gökyüzüyle de ilgilenmişlerdir. Gökyüzü ile ilgili olaylar, nesnelere ve kabuller çevresinde çok zengin inanışlar oluşturmuşlardır. Bilindiği gibi, halk inanışları konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Gökyüzü ile ilgili inanışları değişik bölgelerimizde derleyen bazı çalışmalar da bulunmaktadır.

Adana’da gökyüzü ile ilgili inanışları araştıran böyle bir çalışmanın yapılmamış olmaması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir. Çalışmamızın konusunu, Adana halk inanışlarında yer alan “gökyüzü” konulu inanışların derlenmesi, sınıflandırılması ve Anadolu’nun değişik bölgeleriyle Türk dünyasının farklı coğrafyalarındaki gökyüzü ile ilgili inanışların benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırılmaları oluşturmaktadır.

Çalışmamızın amacı, Adana’da gökyüzü ile ilgili inanışlarının ortaya konulması, bu inanışların bilimsel bir bakış açısıyla yorumlanıp değerlendirilmeleri, konuyla ilgili Türk dünyasındaki ve Anadolu’daki uygulamalarla aralarında ilintiler kurulması ve bu inanışların beslendiği kaynakların tespit edilmesidir. Ayrıca, çalışma sonunda elde edilen verilerin, Türk halk inançları envanterine kazandırılması amaçlanmıştır.

Çalışmada, 2010-2014 yılları arasında Adana il merkezi ve ilçelerinde alan araştırmasının gözlem ve görüşme teknikleri ile yapılan derlemelerde altmış kişiden elde edilen sözlü malzeme kullanılmıştır.

Elde edilen malzemenin değerlendirilmesinde, karşılaştırmalı yöntemden yararlanılmıştır. Adana’da gökyüzü ile ilgili inanışlar, gök cisimleri ve gökyüzü olaylarına göre sınıflandırılmış, Anadolu ve Türk dünyasındaki benzer uygulamalarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca; bu uygulamaların kültürel kodlarına ait değerlendirmelerle, Türk kültürü içerisindeki yerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Adana’da Gökyüzü ile İlgili İnanışlar ve Bu İnanışların Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısıyla İncelenmesi

Türklerin; evrenin, insanoğlunun, tanrıların var oluşları ve evrenin sonu ile ilgili birden çok izlenimleri olduğu bilinmektedir. Eski Türklerin evreni iki temel inanışa sadık kalarak anlamlandırdıklarını görüyoruz. Birincisi, canlı ya da cansız her varlık kendisinden daha güçlü varlığın sayesinde var olur; varlığını ya da yaşamını sürdürür. İkincisi ise her varlık kendi içerisinde bölünerek farklı ruhlara dönüşebilir ya da daha güçlü olabilmek için farklı varlıklarla birleşebilir.

Türklerin İslamiyet’i kabulünden önceki inançları ve kültür sistemleri

gözden geçirildiğinde görülmüştür ki Türkler tarihin en eski dönemlerinden bu yana yaşadıkları coğrafyanın sosyolojik ve fiziki şartlarına göre kendilerine özgü bir inanç biçimi ortaya koymuşlardır. Önce atalar kültü sonra birbirinden farklı tabiat kültleri ve en sonunda da Gök Tanrı inancı ile en üst düzeye ulaşmışlardır. Türk milleti tarih boyunca, Animizm, Totemizm, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük ve Manihaizm gibi değişik inanç sistemlerinin de etkisi altına girmiştir.

Farklı uluslara ve coğrafyalara ait bu inanışlar, Türkler tarafından art zamanlı veya eş zamanlı olarak yaşanmıştır. Zaman içerisinde bu dinlerin hiçbirinin yayılmadığı kadar geniş bir kitleye yayılan İslamiyet, bu inanışların yerini almıştır.

Uluslar, bir inanç sisteminden diğer bir inanç sistemine geçerken uzun süreden beri o ulusun en önemli kültür öğesini oluşturan eski inanışlarını bir anda ve bütünüyle unutmazlar. Eski inançlarının bazılarını, yeni inanışlarına adapte ederek yaşatmaya devam ederler. Bu öğeler, o toplumun yeni sosyal yaşamında yer alırken halkın neredeyse bütün hayatında önemli rol oynar. Dolayısıyla daha önceki inanışlar kaybolmamıştır, bazı Türk topluluklarında aynen veya değişerek devam etmiştir. Türk dünyasında süren bu eski inanışların etkilerinin Anadolu'da halen devam ettiği görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre Adana'da "gökyüzü" ile ilgili inanışları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

I. GÖK TANRI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

II. GÖK UNSURLARI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

2.1. Ay ve Güneş ile İlgili Halk İnanışları

2.2. Ay ve Güneş Tutulması ile İlgili Halk İnanışları

2.3. Yıldızlar ile İlgili Halk İnanışları

III. GÖK OLAYLARI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

3.1. Gök Gürültüsü ve Yıldırım

3.2. Gökkuşakı

IV. HAVA TAHMİNİNDE GÖKYÜZÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLARI

Bunları şöyle açıklayabiliriz:

I. GÖK TANRI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarında yaşayan Türklerin manevi dünyalarına yön veren inanç sistemi daha sonraları Şamanizm'e de çok büyük etkilerde bulunacak olan Gök Tanrı Kültü'ne bağlıydı. Eski Türkçede Tanrı sözcüğü Tengri biçiminde söylenirdi. Tengri, eski Türkçede aynı zamanda "Gök" anlamına da gelmekteydi. Dolayısıyla Tengri sözcüğü "Gök Tanrı" sözcüklerinin her ikisini

de kapsamaktaydı. Bugün bizim kullandığımız “*Gök*” sözcüğüne karşılık, atalarımız “*Kök*” sözcüğünü kullanmaktaydı. Kök olarak söylenen gök sözcüğünün ise Eski Türkçede üç anlamı vardı: Gök, gökyüzü; mavi renk; ulu, yüce, kutsal (Candan, 2013, s. 109).

Eski Türklerde Tanrı kelimesi gök ve ilah anlamında kullanılmıştır. Şamanist halklarda Gök Tanrı göğün belli katında bulunan ve insana benzeyen bir varlık olarak düşünülmüştür. Altaylarda göğün üç veya dokuz katından söz edilir (Şener, 2001, s. 49).

Gök rengi genellikle mavi olarak kabul edilir. Mavi veya gök rengi tanrısal ışıktır. Bu yüzden mavi sembolik ve kutlu bir renk olarak metinlerde yer alır. Işık günlük yaşamda sahiplenilirken karanlık ötelenir. Ötede karanlık içinde kötülükler, beride ışıklar arasında iyilikler ve güzellikler vardır (Önal, 2000, s. 156).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda Şamanlıkla ilgili araştırmalarda Gök Tanrı'nın yanında iyi ve kötü ruhların da bulunduğu anlaşılmıştır. Bu tanrının buyruğunda, göğün en üst katında ve daha alt katlarda pek çok “oğlu” veya “ulağı” vardır. Bunların sayısı kabileden kabileye değişmektedir (Eliade, 1999, s. 28).

Yedi kattan ibaret olan göğün en üst katında Ülgen ve eşinin oturduğu var sayılır. Diğer katlarda ise Tanrıların oğulları ile insanlara elçi olarak gönderilen ruhların oturduğuna inanılır (Şener, 2001, s. 50).

Göğün kutsallığıyla ilgili en yaygın uygulama, elleri göğze açıp dua ve beddua okunması; yeni doğan bebeğin, gerdekten önce damadın, defnedilmeden önce mevtanın göğze doğru kaldırılmasıdır (Eliade, 1999, s. 28).

Gök Tanrı kültürünün hemen bütün Orta Asya Türk toplumlarında çok köklü bir inanç olması sebebiyle etkisi, İslâm sonrası dönemde dahi kendini göstermiştir. İslâmiyet'e geçişi belli bir ölçüde kolaylaştırdığı, eskiden beri ileri sürülen bu kültürün, İslâmî döneme mahsus bazı metinlerde de ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu metinlerin tipik bir örneğini Dede Korkut Kitabı teşkil etmektedir. Bu eserdeki hikâyeler incelendiğinde, her ne kadar Orhun kitabelerindeki hüviyetiyle olmasa da, Oğuz beylerinin dua ederken yüzlerini göğze kaldırmalarını anlatan pasajlara rastlamak zor değildir. Özellikle “Deli Dumrul” hikâyesi bu açıdan dikkate şayan bir örnektir (Ocak, 1983, s. 32).

Araz, Harput yöresinde yaptığı araştırmalarda gökle ilgili inanç ve pratiklerin genellikle “felek” kavramı etrafında merkezileştiği görüldüğünü ifade eder. Yöredeki halk inançlarında “felek”, bazı hallerde doğrudan doğruya “gök” anlamında kullanıldığı halde, bazen de yapı ve mahiyeti bilinemeyen bir kudret olarak tasavvur edilir (Araz, 1995, s. 37).

Harput'ta “Ah felek ah” diyerek acı ve acılarını ortaya koyan kişi, içine düştüğü her türlü kaza ve belânın, hastalığın, yoksulluğun, felaketin, ölümün, karşı kişiye verilen huzurun, refahın, malın, mülkün, servetin, nihayet “aslanı kediye boğduranın” müsebbibi olarak gördüğü feleğin yaptığı, bunca kötülükler karşısında

acizdir, çaresizdir. Bu kudretli varlığın zulmüne karşı direnme gücünü kendinde bulamayan kişi, ona “zalim” ve “kahpe” sıfatlarını yüklemekle ayrıca, “Felek evin yıkılsın”, “Felek gözün kör olsun”, “Felek ocağın sönsün” gibi kargış (beddua)lar yapmakla yetinmektedir (Araz, 1995, s. 38).

Adana’da bununla ilgili inanışları şöyle sıralayabiliriz:

-Göğün yedi kat olduğuna inanılır (K.13, K.14, K.18, K.19, K.20, K.21, K.22).

-İnsanların sinirlendiklerinde veya çaresiz kaldıklarında gözlerini gökyüzüne dikmesi, dua veya beddua ederken ellerini göğşe açarlar (K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10)

-Askere giden gençler, gerdeğe girecek damatlar havaya atılır (K.7, K.8, K.16, K.18, K.20, K.21, K.22, K.23).

-Yeni doğan bebeklerin, ölen kişilerin defnedilmeden önce havaya kaldırılmaları veya atılmaları gerektiğine inanılır (K.7, K.8, K.16, K.18, K.20, K.21, K.22, K.23).

-İnsanlar günah işlerlerse başlarına gökten taş yağacağına inanılır (K.23, K.24, K.25, K.26, K.30, K.32, K.35, K.39, K.40, K.44, K.47, K.52, K.59).

-Adana’da Felek’in gökyüzünde yaşadığına ve kimine kavun kimine kelek yedirdiğine inanılır (K.16, K.17, K.18, K.26, K.27, K.28, K.29).

-“Feleğin çemberinden geçmek”, “Feleğin sillesini yemek”, “Felekten bir gün çalmak” gibi deyimler çok sık kullanılır (K.15, K.17, K.21, K.25, K.37, K.38, K.39).

DEĞERLENDİRME

“Tengri” Türkçedeki en eski sözcüklerden biridir. Hem soyut hem de somut anlam içerir. Somut biçimiyle göğü, soyut biçimiyle Gök Tanrı’yı ifade eder.

En büyük ruh olan ve gökte yaşayan Gök Tanrı, her şeye gücü yeten kudreti ile tanınır. Yeryüzünü, güneşi, ayı ve yıldızları, gök kubbeyi o yaratmıştır. Düzeni sevk ve idare edip kaderi tayin eden ve her şeye sahip olan bir güçtür. İnsanlara çocuk verir, kötülük etmez yalnız iyilik eder.

Gök Tanrı kültürünün etkisi, İslâm sonrası dönemde de kendini göstermiştir. Dede Korkut Kitabı’ndaki özellikle “Deli Dumrul” hikâyesinde Oğuz beylerinin dua ederken yüzlerini göğşe kaldırdıklarını görüyoruz. Bu kültürün izleri günümüzde de Anadolu’da görülmektedir. Günümüzde Anadolu ve Adana’da da Allah’a dua ederken eller gökyüzüne açılır, yüzler göğşe kaldırılır. Feleğin gökyüzünde yaşadığına ve günah işleyenin başına gökten taş yağacağına inanılması da Gök Tanrı kültürünün birer örneğidir. Adana’da doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemi ritüellerinde de Gök Tanrı kültürünün özelliklerinin günümüze yansıdığını görebiliriz.

II. GÖK UNSURLARI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

2.1. Ay ve Güneş ile İlgili Halk İnanışları

Türk mitolojisinin en eski katmanlarından birini oluşturan Ay inancı eski dünyanın hemen hemen bütün halklarında mevcut olmuştur. Ay merkezli inanç sisteminin ezoterik öğretilerde önemli bir yer tutması bakımından da Ay Tanrı kavramı, uzun bir süre Tanrıcılığın ana kavramı olmuştur. Zamanla bu kültürün yerini Güneş kültü almıştır (Bayat, 2007, s. 268a).

Güneş, ay ve yıldızlar Türklerin hayatına o kadar etki etmiştir ki, meselâ Hunlar, herhangi bir işe başlarken güneşin ve ayın durumlarına bakmışlar ve önemli kararları yıldızların durumunu yorumlayarak almışlardır (Türkmen, 1974, s. 159). “Güneş ve Ay kültürlerinden müteşekkil Türk Gök Dini” (İnan, 1976, s. 49) şeklinde tanımlanıyor olması, Türklerin bu inanç ve tasavvurlardan kaynaklanmış olmalıdır. Güneş ve ayı kutsallaştıran Hunlardan sonra da bu inanç diğer Türk boylarında da çeşitli tasavvurların doğmasına ve günümüze kadar sürdürülmesine sebep olmuştur (Uçkun, 2007, s. 2200).

Kumuk Türklerinde aya, yeni doğmuş aya ve güneşe saygısızlık edilmez. Birçok isminde ay ve güneş kelimesi de geçer (Kalafat, 1995, s. 76).

Gagauz Türkleri tarafından “gün” olarak adlandırılan güneş, anne ve babası olan canlı bir varlık olarak düşünülmektedir. Türkler genellikle güneşi dişi, ayı erkek olarak kabul etmektedir (Uçkun, 2007, s. 2198).

Kıbrıs Türkleri arasında ay, insan şeklinde ve bir genç kız olarak tasavvur edilir. Bedir zamanında bir tarafı esmer, bir tarafı *beyaz*, hilâl halinde iken yalnız beyazdır. Güneşle ayın kardeş oldukları söylenir, güneş ay’ı tutmak için daima onun arkasından koşar. Güneşle ay-kavga etmişler, güneş ayın yüzüne bir avuç çamur atmış, bedir halindeki ayın bir tarafında görülen esmerlik bundan ileri geliyormuş. Güneş ve ay battıkları zaman: “Vah zavallı güneş.” ve “Ay babasına gidiyor.” demek âdetidir. Güneşle ay doğdukları zaman da: “Güneş anasından doğdu”, “Ay evinden çıktı” denir (Cemalettin, 1956, s. 2282).

Sinop’ta ay Allah’ın bir kulu olup onun emriyle Şark’tan doğar. Garp’tan batar. Halk, ay’a karşı çok hürmet eder ve ismi anıldığı zaman mutlaka “mübarek” sıfatı ilâve edilir. Ay “erkek” güneş ise “kadın” telâkki edilir. Ay’a layıkıyla bakılabildiği için erkek, güneş ise gözleri kamaştırdığından dolayı mahrem ve bu itibarla kadındır (Ülkütaşır, 1956, s.1463).

Kırşehir’de ay’ın, insan şeklinde olup bir erkek çocuk olduğuna, bedir halinde iken etrafında görülen hâlenin meleklerin kanatları olduğuna; ayrıca ay’ın evinin varlığına, gündüz evinde oturup gece dışarı çıktığına, bir de yavrusunun olduğuna inanılır (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Uşak’ta ayın erkek güzelliğinin alegorisi olduğuna işaret eden bir masal anlatılır: “Bazı geceler, bu güzel ve genç erkeği peri kızları kandırırlar ve onunla bir arada yatma saadetine ererler.” Bu hâdise ay tutulması sebebidir de. Bu inancın

Adana Halk Kùltüründe Göküzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

tesiriyledir ki hâlâ ay tutulmalarında şehir ve köylerde davul çalınır ve minarelerden müezzinlere selâ verilir. Buna ilâve olarak Uşak'ta Güneş'in kız alegorisi olduğu inancı da vardır. Ay erkektir. Güneş kız olması ve geceleri korkmaması için gündüze bırakılmıştır. Erkeklik cesareti ile ay, geceleri dolaşır ve görünür (Tunç, 1957, s. 1528).

Ankara'da ay halk arasında erkek olarak ve cesur telâkki edilir. Bu hususta şu hikâye rivayet olunur: Allah iki kardeş yaratmak ve bunları gece ile gündüzü beklemeye memur etmek istemiş. Kadın gecenin karanlığından korktuğunu kendisinin gündüzü beklemeye memur edilmesini dilemiş ve bu suretle güneş olmuştur. Gecenin vahşi karanlığından korkmayan erkek olduğu için ay da erkektir. Güneşin Hristiyan, ay'ın Müslüman olduğunu iddia edenler de vardır (Bedi, 1956, s. 1411b).

Adana'da bazılarına göre ay, on dört on beş yaşında bir gençtir. Gezmek için babasından izin alıp gökyüzüne çıkınca kendisine âşık olan şeytanlar kralının kızı tarafından gönderilen bir sürücünün takibine uğrar, bunun için gökyüzünde koşup kaçmaya çalışır (Bedi, 1956, 1417a).

-Adana'da ay ile güneşin sevgili olduklarına; Allah'a karşı geldikleri için bir türlü kavuşamadıklarına inanılır (K.16, K.17, K.18, K.22, K.23, K.24, K.25).

-Ayla güneşin iki kardeş olduğuna güneşin kız; ay'ın ise erkek olduğuna inanılır (K.3, K.7, K.8, K.9, K.13, K.14, K.15).

-Ay'ın güzel bir erkek çocuk olduğuna inanıldığı için güzel çocuklara "Ay'ın on dördü gibi" denir (K.3, K.4, K.5, K.9, K.10, K.11, K.12).

Türk dünyasında güneş ve ay ile ilgili "uğur-uğursuzluk" inanışları da vardır:

Gagauz Türklerinde ayla ilgili pek çok inanç mevcuttur. Halk arasında ay görünüşüne göre; "yeni ay", "büyük ay" ve "yarım ay" şeklinde adlandırılmaktadır. Yeni ay ilk görüldüğünde, bereket olması için yeşillige bağa bahçeye bakılmakta, servet olsun diye de avuca altın veya metal para alınmaktadır. Yeni ay döneminde yeşillige değil de, eve veya insanlara bakmanın felaket, uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır (Uçkun, 2007, s. 2198).

Ay hilâl halinde ilk görüldüğü vakit, ay'ı gören kimse altına bakarsa zengin olur. İyi bir yüze bakarsa mesut olur, bazı kadınlar da vücut uzuvlarından birine bakarlar.

Gagauz Türklerinin inancına göre aydınlık iyiliğe, karanlık kötülüğe işaret etmektedir. Gagauzlar kötü ruhların ve kuvvetlerin güneş doğarken kaybolduğuna, güneş batıp karanlık olunca da bunların yeryüzüne dağıldığına inanmaktadır. Güneşin yeryüzündeki temsilcisi ateş olarak kabul edilmekte, ateşin sağaltıcı ve yenileyici, canlandırıcı gücünden de yararlanmaya çalışılmaktadır. Güneş çarpması da çalışkan olan Gagauzlar tarafından daha çok, Allah'ın tembel insanları cezalandırmasıdır, şeklinde yorumlanmaktadır. Gagauz Türklerinde kadın hamile

olduğunu anlayınca ay ve güneşe bakmaktadır. Bu uygulamada, doğacak çocuğun ay ve güneş kadar güzel olacağı inancı mevcuttur. Güneşin üzerinde kızılık varsa, bu kuvvetli bir rüzgârın habercisi olarak yorumlanmaktadır (Uçkun, 2007, s. 2196).

Bulgaristan Türklerinde de benzer bir inanış bulunmaktadır. Bulgaristan'ın Kırcaali bölgesi Sultan Yeri'nde yeni ay doğduğu zaman, hatta bazı yörelerde aya her bakıldığında ay selamlanmakta ve "Ay gördüm Allah elhamdülillah, ayım mübarek olsun amentübillah" denilmektedir (Uçkun, 2007, s. 2198).

Eski Türkler ve günümüzde Türkiye'de Alevî ve Bektaşîler, göğü, güneşi, ışığı (nuru), ay ve yıldızları kutsal bir varlık olarak görürler. Anadolu'daki Alevî ve Bektaşî topluluklar, nefeslerinde, ay ve güneşin kutsallığını Hz. Ali ve Hz. Muhammed'e bağlayarak sürdürürler. Hatta Hz. Ali, Bektaşîlerde ve özellikle ilâhîlerde bir "Güneş-Tanrı" olmuştur. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmelerinde de bu kültürün tek Tanrı inancı etkili olmuştur (Eröz, 1992, s. 209).

Kars ve çevresinde, güneş batarken uyuyan uyandırılır, aksi halde uyuyanın öleceğine inanılır. Erzurum'un Şenkaya ve İspir ilçelerinde, cılız, hastalıklı çocuklar, aya doğru kaldırılıp "ya al ya ver" diye seslenilir. Bundan sonra çocuğun ya iyileşeceği ya da öleceği düşünülür. Burada koruyucu bir varlık olarak düşünülen ay ile koruyucu iye olduğuna inanılan Umay'ın aynı şekilde algılandığı görülür (Kalafat, 1995, s. 36).

Anadolu'nun birçok yerinde ve hususiyile İzmir'de ay bedir halinde iken aşk bahsinde, gençlerin birleşmesi ve ayrılması konusunda ihtiyar kadınlar sihir ve büyü yaparlar. İçinde su bulunan bir kaba ay'ın hayalini aksettirerek orada görülen leke ve gölgelerin hareketlerinden ve durumlarından mana çıkarırlar. Sihir ve büyü yapanların ay'ın sudaki aksine bakarak söylediklerinin yüzde doksan beşinin doğru çıktığı iddia edilir. Aya ait şu bilmeceyi İzmir'de bilmeyen yoktur: "Sandık üstünde yarım çörek / Dam başında yarım ekmek" (Tolunay, 1956, s. 2282).

Ay, hilâl halinde ve bir iki günlük iken erkekler avuçlarına madeni bir para alarak ay'a doğru döner, dua okurlar. Sonra güzel bir çocuğa bakarlar, bu suretle işlerinin uğurlu olacağına ve kazançlarının yolunda gideceğine inanırlar (Tolunay, 1956, s. 2282).

Kastamonu'da ay'ı gören "Ayı gördüm Allah, Âmentü bi'llâh." der ve Amnetü'yü tamamen okur. Hamile kadınları aya baktırırlar. Siğil için aya bakarak okurlar. Ay'ı görünce "Ay yüzüme, nur gözüme" diyenler de vardır. Ay tutulunca namaz kılınır. Evlerden silah atarlar. Eskiden teneke çalarlarmış. Ay'ı meleklerin tutup bırakmadıkları düşünüldüğünden bu faaliyet onun kurtarılması içindir. Ay'ı ayakta iken görenlerin çok seyahat edeceğine inanılır (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Isparta'da Ay hilâl halinde iken bağ budanmaz, ağaç kesilmez, yere tohum ekilmez, ayın yirmi yedisinden sonra da bu âdete uyanlar çoktur. Çünkü ay hilâl ve üzgün iken budanan bağda üzüm az ve cılız olur. Kesilen ağaçtan yapılan odunun kuvveti, ekilen tohumun bereketi olmaz. Ay hilâl halinde iken uçları Kible'ye doğru

ise o ayda yağmur yağacağı, iyilik görüleceği, hilâl halinde ayın uçları yukarı doğru ise, o ayın pek hayırlı geçmeyeceğine inanılır. Her ayın son çarşamba gününü iyi saymayanlara da rastlanır. Ay içinde cumartesi ve salı günleri yola çıkmak, çamaşır yıkamak, fırında ekmek pişirmek uğurlu olmayacağına inanılır. Ay, bedir halinde iken ilk doğuşunda kırmızılık görülürse ihtiyar kadınlar, dünyanın herhangi bir kösesinde savaş olacağına inanarak “Allah memleketimizi korusun, hepimizi düşman şerrinden saklasın” diye dua ederler. Ay berrak halde iken üzerinde görülen karaltılar cinlerle şeytanların mücadelesinden husule gelir (Bücuoğlu, 1957, s. 1483).

Tokat'ta hilâli parmakla gösterenin parmağında, dolama çıkar, derler. Ay parmakla gösterildiği vakit, dolama çıkmaması için parmak acı duyuncaya kadar ısırılmalıdır. Ay, nasıra ilâçtır. Ay'ı ilk defa gören kimse:

“Ay'ı gördüm yay gibi Nasırım erisin yağ gibi.” derse, nasırı erirmiş (Cinlioğlu, 1957, s. 1442).

Tokat'ta gebe bir kadın hilâli görürse, çocuğu erkek ve güzel olur. Hilâli ilk defa erkek çocuk görürse, o ay evde bereket olur. Kız çocuk görürse, o ay evde zarar olur. Hilâl halinde ay'ı gören güzel bir yüze bakar. Ay'ı gördüğünü söylerse iyidir. Aksi takdirde o ay içerisinde evde fincan ve tabak kırılır. Ay'ı ilk gören bir kimse çirkin bir yüze bakarsa işi ters gider. Ateşe bakacak olursa kederli günler geçirir. Ay bedir halinde iken koyunun kürek kemiği islenir, onunla ay'a bakılırsa savaş olup olmayacağı ve savaş olursa hangi tarafın galip geleceğinin anlaşılacağı iddia edilir. Hasta bir çocuğun iyi olup olmayacağını anlamak için ay ışığı bir tas suya aksettirilir, sonra suya bir yumurta kırılır, yumurtanın sarısı, suyun dibine çökerse, çocuğun iyi olmayacağı, yumurta sarısı suyun yüzünde kalırsa, çocuğun iyileşeceği anlaşılır. Ay'ı cinler tutar, güzel olduğu için kaçıtır veya soyarlar (Cinlioğlu, 1957, s. 1442).

Adana'da ayın bir inek olduğuna da inanılır. Bu inek cadılar tarafından takip edilir ve nihayet yakalanarak sağılır. Cadılar ay'ı gökyüzünde yakalayamazlar, onu Kaf dağına kadar kovalar ve orada sağmayı başarırlar. Sütü sağılan inek, kuvvetini kaybedip zayıflar. Ay'ın ilk doğduğu zaman ince ve ışsız olmasının sebebi budur. Doğarken aya bakanların, yere tükürmeden herhangi birinin yüzüne bakmalarının uğursuzluk getireceğine inanılır (K.19, K.20, K.26, K.27, K.28, K.29, K.30).

-Adana'da ay'ın eskisinin yapılacak her iş için uğurlu olduğuna inanılır. Herhangi bir işe başlamak isteyenlerin eski ay'ı beklemeleri, işte bu hayır ve uğurdan dolayıdır. Bunun aksine ayın yenisi uğursuzdur. Ayın yenisinde yapılan işler güç olur; hatta başarılmaz. Meselâ tavuğu kuluçkaya yatırmak için, mutlaka ayın eskimesi beklenmelidir, beklenmezse yumurtalar cılk çıkar yahut civcivler birkaç gün içinde ölürlere (Bedi, 1956, 1417a).

-Adana'da ay hilal biçimindeyken bağ budanırsa, ağaç kesilirse, toprağa tohum ekilirse darlık olacağına inanılır. (K.1, K.2, K.3, K.4, K.23, K.24, K.25).

-Ayın eskisinde, ayın sonuna doğru, doğan çocukların daha sağlıklı ve dinç olacağına, ayın dolunay hali gibi gelişmiş eksiksiz ve sağlıklı olacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.10, K.11, K.12, K.46, K.47, K.48).

2.2. Ay ve Güneş Tutulması ile İlgili Halk İnanışları

Altaylı Şamanistlere göre ay ve güneş tutulması, iyi ruhlarla kötü ruhların mücadelesinden meydana gelir. Kötü ruhlar, ayı ele geçirirlerse ay tutulur. Güneşi ele geçirirlerse güneş tutulur (Tan, 2007c, s. 261).

Ay ve güneş tutulması, Gagauz Türklerine korku veren tabiat olayları arasında yer almaktadır. Gagauz Türkleri arasında, ay ve güneş tutulmasının olağanüstü varlıkların etkisiyle gerçekleştiği inancı yaygın olarak görülmektedir. Gagauz Türkleri tarafından, ay ve güneş tutulmasının sebebi olarak kabul gören inanmaları şöyle sıralayabiliriz: Tutulma sırasında ay ve güneş kanatlı bir yılandan süt içmektedir. Ay ve güneşi, kuyruklu *yıldızın* kuyruğu kapatmaktadır. Cadı kadınlar ayın üzerinde oturmaktadır (Uçkun, 2007, s. 2196).

Muğla'da güneş ve ayın tutulmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Deprem veya felaket olacağına yorumlanır. Güneş ve ay tutulması karşısında çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir. Göge kurşun sıkılır. Teneke ve davul çalınır. Silah atınca havanın açıldığına inanılır. Evlerin kapılarına ve direklerin bazılarına tüy asılır, dua okunur (Çınar, 2006, s. 153).

Ankara'da ayın tutulmasının fena olduğuna inanılır. Ay tutulduğu zaman birtakım periler, cinler ayın etrafına kaplayarak ışığının yayılmasına engel olurlarmış. Bu sebeple ayı bu perilerin, cinlerin elinden kurtarmak için ay tutulunca göge silâh atarlar. Ay kurtulunca halk, atılan silâhlardan perilerin, cinlerin korkup kaçtığına inanır (Bedi, 1956, s. 1411b).

Anadolu'da bugün bile ay tutulması sırasında teneke çalınarak, havaya silah sıkılarak gürültü çıkarılır (Şener, 2001, s. 50). Malatya'da ay ya da güneş tutulması durumlarında bir kötülüğe maruz kalmamak için davul ya da teneke çalınır, havaya silah sıkılır, ay ya da güneş tutulması hali uzun sürerse hatim indirilir. Güneş tutulduğu zaman kıtlık olacağına inanılır (Yardımcı, 1993, s. 284, 285).

Tokat'ta ay tutulduğu vakit silâh atar ve ezan okurlar. Bu, cinleri korkutmak ve ay'ı kurtarmak içindir. Ay üzerinde görülen karartılar, ay'ın ağzı, burnu, gözleri ve kaşlarıdır. Eğer çok dikkatli bakılacak olursa ay'ın elindeki değnek de görülür, denilir (Cinlioğlu, 1957, s. 1442).

Kırşehir'de ay tutulduğu zaman, gökte cinler tarafından bağlanmış demektir. Onun için silâh atmak ve Kur'an veya ezan okumak şarttır. Şayet silâh atılmaz yahut Kur'an veya ezan okunmazsa cinler ay'ı bırakmaz. (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Mut ve çevresinde ay ve güneş tutulmalarının sonunda büyüklerden birinin ya da birkaçının öleceğine, savaş çıkacağına, kıyamet kopacağına inanılır. Ay ve

güneşin tutulmasını böyle yorumlayan bölge halkı, bu olaya karşı teneke ve davul çalarak, ateş yakarak, silah atarak bazı tedbirler alırlar (Aydın, 1992, s. 34).

Adana'da ayın, cadılar tarafından kovalanıp Kaf dağına varmadan gökyüzünde yakalanırsa ışığını kaybedeceğine, gözle görünmez olacağına inanılır. Ay tutulduğu sırada silâh atılması, tencere ve sahan kapağı çalınması, cadıları korkutmak içindir. (K.1, K.2, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17).

Güneş veya ay tutulduğunda kadın-erkek camiye koşarlar, topluca dua ederler. Caminin hoparlöründen dualar okunur. Çoğunluğunu çocukların ve gençlerin oluşturduğu gruplar da teneke çalarlar, tüfek sıkarlardı. Ufak çocuklar da taş atarlardı (K.3 K.4, K.6, K.30, K.34, K.44, K.45, K.46).

Ay tutulduğunda teneke çalınıp mermi atılırsa ay ve güneşin ayrılacaklarına inanılır. Böylece uğursuzluk giderilir (K.13, K.17, K.22, K.23, K.26, K.30, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44).

2.3. Yıldızlar ile İlgili Halk İnanışları

Türk dünyasının hemen hemen her yerinde görülen yıldız kültü, ister bozkır çobanlarında, isterse de avcı toplayıcı Altay topluluklarında ve ren geyiği besleyen Altay ve Sibiry Türklerinde antropomorfik özellikler kazanarak eski Türklerin kozmik görüşlerini ve kısmen de olsa kozmik bilgisini yansıtmaktadır (Bayat, 2007, s. 280b)

Ay, güneş gibi yıldızların da halk inançları içinde geniş bir yeri vardır. Yıldızlarla ilgili inançlar da gök varlıklarının birer tanrı, tanrıça olarak benimsendiği, kutlandığı dönemlerden kalmadır (Eyuboğlu, 1998, s. 92).

Bazı Türk topluluklarında kimi yıldızların veya gezegenlerin çok önemsendiği veya bunlara tapıldığı iddia edilir. J. P. Roux özellikle yedinci gezegen Venüs ile dokuzuncu gezegen Mars'ın pek çok uygulamanın kaynağını oluşturduğunu ifade eder. Bu yüzden yedi ve dokuz ile bu sayıların katlarına önem verilir. Türk mitolojisinde Venüs Erlik'le ilişkilendirilir ve şafak söktüğünde Venüs'ün yıldızları öldürdüğüne inanılır. (Roux, 2000, s. 343, 1102).

Türklerde yıldız bilgisi, çok önemli bir rol oynamıştır. Geceleri, vakti öğrenmede yıldız bilgisi, tek yol ve çaredir (Ögel, 2010, s. 261).

Yıldızlarla ilgili uğur ve uğursuzluk inanışları da vardır:

Gagauz Türkleri gökyüzünde, dünyadaki insan sayısı kadar yıldız bulunduğuna inanmaktadır. Her insanın sosyal mevkiine göre bir yıldız olduğu düşünülmektedir. Kralların yıldızının büyük, fakirlerin yıldızının ise küçük olduğu düşüncesi, yaygın olarak görülmektedir. Gökten düşen ya da kayan yıldız, ölümün habercisi sayılmakta ve yıldız sahibinin öldüğüne inanılmaktadır. Gagauz Türkleri düşen bir yıldız gördükleri zaman, hemen bir dilek tutmaktadır (Uçkun, 2007, s. 2200).

Adana Halk Kültüründe Gökyüzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

Anadolu inançlarına göre, yıldızlarla insanlar arasında bir *yazgı* (alinyazısı) bağlantısı vardır. Yıldızlar insanların *yazgılarıdır* *Gökten yıldız düştüğünde bir insan ölür*. Halk yıldız kaymalarına *yıldız düşmesi* der. Her insanın bir *yıldız*'ı vardır. Kimin yıldızı düşerse o ölür. *Kimin yıldızı parlarsa o yükselir*. (Eyuboğlu, 1998, s. 92).

Halk gökte cereyan eden bazı olayları da kendine göre yorumlamıştır:

1. Herkesin bir yıldızı vardır. Büyük zevatın yıldızı daha parlak ve daha büyüktür.
2. Yıldız kayması iyi görülmemektedir.
3. Gökteki her yıldız bir kişiyi temsil eder. Her yıldız kaymasında bir kişi ölmektedir. Her doğan çocukla birlikte bir yeni yıldız doğmaktadır. (Aydın, 1992, s. 34).

Eskiden “Yıldızname” adlı kitaplara bakılarak gelecek hakkında ihtimaller yürütülürdü. Bugün bununla fazla ilgilenen yoktur. Yıldız kayması (Gök taşı) ile birinin öldüğü düşünülür (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Adana’da;

- Yaşayan her insanın bir yıldızı olduğuna, bir yıldız kaydığına yıldızın sahibinin öldüğüne inanılır (K.13, K.17, K.25, K.30, K.34, K.37, K.38, K.53, K.54, K.55, K.56, K.57)

-Yıldızları saymanın uğursuzluk getireceğine inanılır (K.39, K.42, K.51, K.54).

-Yıldız kayarken yıldızın kaydığını gören kişi ne dilek dilerse kabul olacağına inanılır (K.36, K.37, K.38, K.39, K.46, K.47, K.48, K.49, K.50, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55).

-Gökyüzündeki yıldızların seyrek ya da normal sıklıkta olmasının havaların iyi gideceğine, *sık olmasının* havanın bozacağına, bozuk bir havada yıldızların gökte seyrek olmasının havanın açacağına delalet ettiğine inanılır (K.8, K.14, K.18, K.22, K.23, K.24, K.30, K.33, K.34, K.41, K.42, K.43).

-Kuyruklu yıldızın kuyruğunun arkada olursa bolluk, önde olursa kıtlık olacağına inanılır (K.1, K.2, K.3, K.6, K.7, K.8).

DEĞERLENDİRME

Türkler, gökyüzü ile ilgili öğelerle var olduğu günden beri ilgilenmiş; hatta ay, güneş ve yıldızları gözlemleyerek kendilerini onlara göre programlamışlardır. Altay Şamanları göğe çıktıklarında; Ay Baba’yı altıncı katta, Güneş Ana’yı yedinci katta selamlar. Yaptığımız kaynak taramalarında, ay tutulması olayının Yakutlar tarafından ayın küçülmesi olarak yorumlandığını gördük. Altaylar, “yelibegen” adı verdikleri canavarın ayı yemesinden ileri geldiğine inandıkları ay tutulmasının, havaya silah, taş vs. atılarak veya teneke çalınarak gürültü yapmak suretiyle sona

ereceğine inanırlar.

Güneş, ay ve yıldızlar Türk milletinin yaşamını çok etkilemiştir. Hunların güneş ve ayı kutsallaştırdıklarını çeşitli kaynaklardan öğreniyoruz. Tarihte kurulan veya günümüzde yaşayan Türk devletlerine baktığımızda; Ak Hunların, Hazarların, Gaznelilerin, Altınorduluların, Osmanlıların, Türkiye Cumhuriyeti'nin, Azerbaycan'ın, Kazakistan'ın, Kırgızistan'ın, Türkmenistan'ın, Özbekistan'ın, KKTC'nin, Başkurtistan'ın, Çuvaşistan'ın, Hakasların, Yakutistan'ın, Abhazyaya'nın, Adigelerin, Batı Trakya Türkleri'nin, Doğu Türkistan'ın, Gagavuzya'nın, Karakalpakistan'ın, Irak Türkmenleri'nin, İnguşlar'ın, Kabartayların, Balkarların, Kalmukların, Karaçayların, Çerkezlerin, Taciklerin, Moğolların vd. bayraklarında güneş, ay veya yıldızın olması tesadüf olamaz. Bize göre Gök Tanrı dininin de temelini oluşturan en önemli faktör budur.

Tarih boyunca, Türk kültürünün en önemli halkasını oluşturan edebiyat sanatının içerisinde güneş, ay ve yıldızın önemli ve çok sık kullanılan bir öge olduğunu da vurgulamamız gerekir. Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da gerek klasik edebiyatçılar gerek ozanlar gerekse çağdaş yazarlar hep "ay yüzlü sevgiliyi" özlemiş, aramış ve çağırmışlar, sevgiliye "güneşim, ay'ım" diye hitap etmişlerdir.

Günümüzde de Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da devam ettiğini yazılı ve sözlü kaynaklardan tespit ettiğimiz bu konu ile ilgili bazı inançların temelini, yine bu eski inançların teşkil ettiğini düşünüyoruz. Eski Türkler bir karar vermeden önce güneşin, ayın ve yıldızların durumuna bakmışlar ve ona göre harekete geçmişlerdir. Günümüzde de Adana'da yapılacak bazı işler için ay'ın eskisinin daha hayırlı olduğuna inanılması da bu eski inancın bir devamıdır. Bunun aksine, ayın yenisinin uğursuz olduğuna inanılır. Yeni ayda yapılan işlerin güç olacağına; hatta başarılamayacağına inanılır. Örneğin tavuğu kuluçkaya yatırmak için ayın eskimesinin beklenmesi; beklenmezse yumurtaların cılk çıkacağına veya civcivlerin birkaç gün içinde öleceğine inanılması, ayın eskisinde, ayın sonuna doğru, doğan çocukların daha sağlıklı ve dinç olacağına inanılması göğün hareketleriyle ilgilidir.

Eski Türkler, aydınlığın iyiliğe, karanlığın kötülüğe işaret ettiğine inanırlar. Bu yüzden, kötü ruhların ve kara iyelerin güneş doğarken kaybolduğuna, güneş batıp karanlık olunca da bu iyelerin yeryüzüne dağıldığına inanılır. Bu yüzden, Anadolu ve Adana'da güneşin doğması "gün doğumu" olarak ifade edilir. "Sabahın şerri, akşamın hayrına" tercih edilir. Ateşin ise güneşin yeryüzündeki temsilcisi kabul edilmesi, ateşin sağaltıcı gücünden yararlanmaya çalışılması sonucunu ortaya koymuştur. Türk dünyasında hamile kadının doğacak çocuğun ay ve güneş kadar güzel olacağı inancı ile ay ve güneşe bakmasının da pasif büyü olarak adlandırılması mümkündür.

Ay ve güneş tutulması ile ilgili inanışların eski Türklerde olduğu gibi günümüzde de tüm Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da da uğursuzluk üzerine kurulduğunu gösterir. Kara iyeleri kaçırmak, uğursuzluğu gidermek için de gürültü çıkarmanın şart olduğuna inanılır.

Anadolu ve Adana'da ay hilâl halinde iken bağ budanmaması, ağaç kesilmemesi, yere tohum ekilmemesi, kesilen ağaçtan yapılan odunun kuvveti, ekilen tohumun bereketi olmadığına inanılması, hilâli ilk defa erkek çocuk görürse, o ay evde bereket; kız çocuk görürse, o ay evde zarar olacağına inanılması, ayın bolluk ve bereketle ilgili inanışları da etkilediğinin bir göstergesidir.

Gebe bir kadın hilâli görürse, çocuğunun erkek ve güzel olacağına inanılması, ayın doğum ile ilgili cinsiyet belirlemede de etkisinin olduğunu ifade eden bir inanıştır. Bu tür tahminler, bizi Şamanizm'in temel prensiplerinden kehanet ve fal uygulamalarına götürür.

Eski Türklerde olduğu gibi günümüzde de Anadolu ve Adana'da, göğü, güneşi, ışığı (nuru), ay ve yıldızları kutsal bir varlık olarak görürler. Bu inancın yansıması olarak çocuklara konulan adlar dikkat çekicidir.

Güneş, Hilal, Yıldız, Aysen, Tolunay, Aybilge, Biray, Aygül, Aygün, Aydanur, Doğanay, Aydeğer, Ayça, Zühal, Zülal... gibi adların hâlâ konuluyor olması güneş, ay ve yıldızlarla ilgili inanışların ne kadar güçlü bir biçimde yaşadığının bir göstergesidir.

Günümüzde, ay ve güneş tutulduğunda bunları kurtarıp yeniden aydınlığa kavuşturmak amacıyla Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da Eski Türklerdeki gibi çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Yine yazılı ve sözlü kaynaklardan tespit ettiğimiz uygulamalara göre davul-teneke çalarak, silah sıkarak gürültü çıkarmak veya ateş yakarak kötü güçleri ve ruhları korkutmak suretiyle bu ruhların kaçırılacağına inanılmaktadır. Ateş yakılması kötülük olarak görülen karanlığın yerine aydınlığın gelmesinin amaçlandığı birer taklit büyü örneğidir.

Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da oluşan yıldızlar ile ilgili inançlarda eski Türk inanışlarının izlerini görebiliriz. Örneğin, dünyada her insanın bir yıldızı olduğuna inanılması, bir yıldız kaydığında yıldızın sahibinin öldüğüne inanılması, yıldız kayarken yıldızın kaydığını gören kişinin dileğinin kabul olacağına inanılması, yıldızları saymanın uğursuzluk getireceğine inanılması, kuyruklu yıldızın kuyruğu arkada olursa bolluk, önde olursa kıtlık yılı olacağına inanılması, bunlar arasında sayılabilir.

3. GÖK OLAYLARI İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

3.1. Gök gürültüsü ve Yıldırım

Türk mitolojisinde doğa güçleri bağlamında yıldırım ve şimşek iyelerinin özel bir yeri vardır. Nitekim doğayı hem tahrip edecek hem de ihtiyaçları karşılayacak yıldırım; yağmur gibi diğer bir doğa olayını da çağrıştırmaktadır. Aslında yıldırım; yağmur, rüzgâr, yel, doğal tabiat güçlerinin iye kategorisi bağlamında birleşmesidir (Bayat, 2007, s. 163b).

Şamanist düşünceye göre, gerek yerde, gerek gökte meydana gelen çeşitli tabiat olaylarının nedeni birtakım ruhlar ve tanrılardır. Uygurlar gök gürelediği zaman

haykırmalarla birlikte göğe ok atarlarmış. Bu şekilde rahatsız oldukları gök gürlemesini, şimşek çakmasını engellediklerini sanırlarmış (Şener, 2001, s. 53).

Altay toplumlarında ve Sibirya’da da gök gürültüsü hayvan biçimli bir varlık ve hatta ejderha olarak düşünülmektedir (Roux, 2011, s. 126).

Yakutlar, yıldırım düşmesinden kaçınmak için; madeni şeylerle gürültü yapıp, gök gürültüsünü uzaklaştıracaklarını sanırlarmış. Tunguzlar, gök gürlemesinin gökteki büyük bir kuşun kanat çırpmasından meydana geldiğine inanırlarmış. Göğe çıkan Şaman’ı bu çeşitli tehlikelerden bu kuşun koruduğu varsayılmış. Kalmuklar’da yıldırım çarpmasından ölenlere özel bir tören yapılmış. Bulgatlar’da yıldırım düşen ev ya terk edilir veya orayı kötü ruhlardan temizlemek için Şaman öncülüğünde özel bir tören yapılmış. Türkler ve Moğollar gök gürültüsü yapan varlığa kurban sunarlarmış. Yakutlar; rüzgârların dağlarda uyduklarını ve herhangi bir nedenle uyandıklarını varsayarlar. Kasırganın da, yaşadığına inandıkları bir ruhtan çıktığını düşündükleri için ona “kasırğa ruhu” adını verirler (Şener, 2001, s. 53, 54).

Anadolu’daki gelenekler, yıldırımın taş veya maden olarak maddeleştiğini göstermektedir. Koroğlu’nun bu madenden doğaüstü bir kılıç yaptırdığından söz edilir (Roux, 2011, s. 127).

Anadolu’da, Ağrı ve Sivas’ta gök gürleyip şimşek çakınca, insanlar sırtını duvara sürter, ağızlarına demirden bir nesne alıp ısırırlar. Böylece sırtının pek, dişlerinin sağlam olacağını umarlar. İki uygulamada, bilerek veya bilmeyerek, temas ve benzerlik büyüsü yapılmaktadır (Eliade, 1999, s. 28).

Kastamonu’da gök gürleyince salavât getirilir. Bazıları elini açıp kelime-i şehâdet söyler. Gürleme esnasında pencere önünde durulmaz, al elbiseler giyilmez. Kışın kar yağarken gök gürlerse o kışın şiddetli geçeceğine hükmedilir. Baharda ilk gök gürlemesini duyunca köylüler bereket ve bolluk için ambar ve harman teperler, ceplerine vururlar (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Yıldırım çakması şimşeğin şakıması da yağmurun yağma zamanının yaklaştığı göstergesidir. Uzun zaman yağmur yağmamıştır, gökyüzü kızgındır. Gökyüzü yere yağmur taneleri dökerek öfke ve şiddetinden kurtulacaktır. Yağmurun yıldırımın gürültüsünü duyan halk genellikle “Maşallah, bismillah veya lâ ilâhe illalâh” der. Bu sözlerle rahmetin hayırlı ve bereketli olacağına inanılır (Rayman, 2003, s. 91).

-Adana’da gök gürlendiğinde sırtını duvara sürtenin üzerine yıldırım düşmeyeceğine inanılır (K.38, K.39, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44, K.45, K.46).

-Şimşek çaktığında ağızına demir alıp ısırmanın üzerine yıldırım düşmeyeceğine inanılır (K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.19),

-Büyük ağaçlara demir çakanın üzerine yıldırım düşmeyeceğine inanılır (K.50, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.56).

-Gök gürlediğinde demir ısıtmanın evi uğursuzluktan koruduğuna inanılır (K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.12, K.59).

3.2. Gökkuşağı

Kuşak, bütün Türk kültür çevrelerinde, ebekuşağına ait başlıca özelliktir. Altay kuzeyindeki Türklerin hepsi ebekuşağına “gökkuşağı” derler. Yay veya Tanrı'nın kamçısı diyenler de vardır (Ögel, 2010, s. 291).

Halk arasında “Ebem Kuşağı” diye adlandırılan bu mit gökyüzü ile yeryüzü arasında bulunur ve tanrıların yolu olarak bilinir. Fırtına ve yağmurdan sonra ortaya çıkar. Ebemkuşağının çıkması ile halkta büyük bir sevinç başlar. Herkes ebemkuşağının altından geçmeye çalışır. Şamanizm’de tanrılar, ebemkuşağından Bay Ülgen’e gitmek için yararlanırlar. Ebemkuşağı yeryüzü ile gökyüzü arasında bir tür köprüdür (Rayman, 2003, s. 91).

Eleğimsağma, Osmanlıca “alâim-i sema” isim takımından bozmadır. Yurdumuzun çeşitli yörelerinde eleğimsağmaya; gökkuşağı, ebekuşağı ebemkuşağı, dede kuşağı, ebem seccadesi, ebemkeçik, alkım, Fatma Anamızın kuşağı, allım yeşillim, ebe zemzem de denmektedir. Kimi yerlerde, daha doğal bir deyişle yağmur kuşağı adı da kullanılmaktadır (Tan, 2007, s. 259a).

Yağmurlu havalarda görülen gökkuşağı güneşin etekleridir. Eleğimsağma, güneşin ayla karşı karşıya geldiklerine ve güneşin gelin olduğuna işarettir (Tan, 2007, s. 259a).

1713 tarihli “Mecmua-i Eş'âr” adlı bir yazmada Paşaeli (Trakya) bölgesinde gökkuşağına ilişkin inançlara rastlanmıştır. Bu yazmaya göre, gökkuşağı kış aylarında göğe kaçar, yaz aylarında yere inermiş. Ayrıca bu yazmada şu inançlar vardır:

Gökkuşağının yeşili alta gelirse yaz günleri güzel olur. Sarı renk alta gelirse hastalık çok olur, fakat sonunda sağlık vardır. Kızıl renk alta gelirse savaş olur. Mavi renk alta gelirse kış çok olur. Pembe renk alta gelirse salgın (veba) olur. Gri renk alta gelirse yıl yağmurlu olur, sular taşar, gemiler batar. (**Gök** kuşağının renkleri kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert ve **mordur.**) (Tan, 2007, s. 259a).

Gökkuşağı çıkınca yağmur diner. Gökkuşağının altından bütünüyle geçebilen cinsiyet değişikliğine uğrar. Şimşek çakınca Allah’a sığınılıp salavât-ı şerife getirilir. Ulu ağaçların diplerine gidilmez. Kuyruklu yıldızın zuhurunu hem bolluğa hem de kıtlığa yoranlar vardır. Gökkuşağı da böylece iki ihtimalle yorumlanır (Abdulkadiroğlu, 1997, s. 177).

Yedi renkli gök kuşağının altından geçenlerin dileklerinin yerine geleceğine inanılır. Yedi rengin gökyüzünün yedi katını sembolize ettiği söylenir. (Rayman, 2003, s. 91).

Eleğimsağmaya ilişkin iki yaygın inanç vardır ki, Anadolu'nun neresine

giderseniz gidiniz rastlayabilirsiniz:

1. Eleğimsağmanın altından geçebilenler cinsiyet değiştirir.
2. Eleğimsağma görüldüğü zaman yağmur kesilir.

Bu iki yaygın inancın dışındaki inançlar ise şunlardır:

- Altından geçen hastalar iyileşir.
- Altından geçen kızlar çabuk koca bulur.

Gökkuşağı kutsaldır. Gökkuşağını kim önce görürse; “Yeşili benim, yeşili benim” diye bağırarak gökkuşağının yeşil rengine sahiplenir. Çünkü gökkuşağının yeşil rengi cenneti, kırmızısı cehennemi temsil eder. Gökkuşağının yeşil rengi çoksa o yıl buğday, kırmızı çoksa mısır çok olacak demektir. Eleğimsağma bahçe, tarla, mezarlık ve ev üzerine doğarsa bereket olacağına inanılır. Dede kuşağı (ebemkuşağı), doğuda olursa çok yağmur yağar. Yüksek yaylalardan bakınca gökkuşağının bir ucunun yüce bir dağın ötesinde, bir ucunun ırmak ya da deniz üstünde olduğu görülür. Bu durumu görenler: “Gök ırmaktan su çekiyor, denizden su alıyor, ilerde gene yağmur yağacak.” derler (Tan, 2007, s. 259a).

Bazı yörelerde ebemkuşağını görenler dua okur. Ebemkuşağının çıkması Tanrı'nın öfkesinin yatıştığına işaretidir. Tanrı'nın tahtı gök kuşağı ile çevrelenmiştir (Rayman, 2003, s. 91).

Gökkuşağı gökyüzünde belirlediği zaman dileği olanlar eline bir kâse yoğurt alarak gökkuşağının altından geçmeye çalışır. Çay ve ırmak üzerlerinde gök kuşağından kopmuş ve gökkuşağına benzeyen renkli küçük şekiller görülür. Bu küçük ışık parçalarına nur denir. Bu ışık parçalarını görenler kimseye gördüğü ışığı söylemez. Böylece gördüğü ışık kendisinin olur. Eğer, görülen nur başkasına söylenirse o ışığın kaybolacağına inanılır (Rayman, 2003, s. 91). Halkın, gökyüzünün durumuna bakarak tahminde bulunduğu bir durum da depremlerdir. Uzun süre yağmur yağmadığı zaman deprem olacak diye korkulur. Hava sisli ve rüzgârsız ise “tam deprem havası” denilir. Dağlarda basık, sisli, bulanık, sıkıcı bir hava bulunuyorsa deprem olabileceği düşünülür. Anormal sıcaklık da deprem işareti kabul edilir (Çınar, 2006, s. 153).

Adana'da;

-Gökkuşağının altından geçen hastaların iyileşeceğine inanılır (K.33, K.37, K.41, K.45, K.51, K.52, K.58, K.59).

-Gökkuşağının altından geçen kızların çabuk koca bulacağına inanılır (K.54, K.55, K.57, K.58, K.59, K.60).

-Gökkuşağının altından geçen kişinin cinsiyetinin değişeceğine inanılır (K.5, K.10, K.17, K.26, K.32, K.33, K.42, K.45, K.48, K.53, K.55, K.60)

-Yağmurlu havada ortaya çıkan gökkuşağının bir ucunun denizde diğer ucunun dağların arkasında olduğuna inanılır (K.17, K.18, K.26, K.27, K.33, K.48, K.49, K.50, K.51, K.52).

-Mezarlık üzerinde doğan gökkuşağının o yılın bereketli olacağına işareti olduğuna inanılır (K.1, K.19, K.20, K.21, K.22, K.23, K.24).

-Gökkuşağının yeşil renginin cennet rengi, kırmızı renginin ise cehennem rengini temsil ettiğine inanılır (K.22, K.34, K.49, K.50, K.51, K.52, K.53).

DEĞERLENDİRME

Şamanizm’de ruhlar ve tanrılar, yerde veya gökte oluşan birçok doğa olayının nedeni olarak görülür. Örneğin Türklerin gök gürültüsü yapan varlığa kurban sundukları, Uygurların gök gürlemesinden, şimşek çakmasından rahatsız oldukları zaman çılgınlık atarak göğe ok attıkları, Yakutların yıldırım düşmesini engellemek için madeni eşyaları biri birine vurarak gürültü yaptıkları, Tunguzların gök gürültüsünün büyük bir kuşun kanat çırpmasından meydana geldiğine inandıkları, Kalmukların yıldırım çarpmasından ölenlere özel bir tören yaptıkları, Bulgatların yıldırım düşen evi ya terk ettikleri veya orayı kötü ruhlardan temizlemek için Şaman öncülüğünde özel bir tören yaptıkları, Yakutların rüzgârların dağlarda uyduğuna ve kasırganın da, yaşadığına inandıkları bir ruhtan çıktığını düşündükleri için ona “kasırga ruhu” adını verdikleri bilinmektedir.

Yıldırımdan korkulur; çünkü yıldırımın Tanrı’nın kızgınlığı sonucunda oluştuğuna inanılır. Uygurlar, gök gürültüsünün canlı olduğuna inandıkları için göğe ok atarlar. Türk dünyasında gök gürültüsünün korkunç bir hayvan veya ejderha olduğuna dahi inanılır.

Bugün Anadolu’da ve Adana’da gök gürleyince salâvat getirilmesi, ellerin açılıp kelime-i şahadet getirilmesi, pencere önünde durulmaması, kırmızı kıyafetler giyilmemesi, baharda gök gürlemesi ilk kez duyulduğunda bolluk ve bereket için köylülerin ambar ve harman tepeleyerek, ceplerine vurma uygulamalarında eski ve yeni Türk dünyasındaki inanışların benzerliği görülür. Ayrıca gök gürlediğinde sırtını duvara sürtenin veya şimşek çaktığında ağıza demir alıp ısranın üzerine yıldırım düşmeyeceğine inanılması da gökyüzü ve demir kültürleriyle doğrudan ilgilidir.

Yağmur yağarken ağaç altında oturulmaması, gök gürlediğinde demir ısıtmanın evi uğursuzluktan koruduğuna, kapıya asılan demirin dolu yağmasını önlediğine, dolu yağdığı zaman, dama demir parçası koyulursa dolunun çok yağmayacağına, çok şiddetli yağmur yağduğunda evin büyük çocuğuna demir verilip dua okunup ve demir dışarı atılırsa, yağmurun kesileceğine, büyük ağaçlara çakılan demirin ağaca yıldırım düşmesini engelleyeceğine inanılması demir ve demirci kültürüyle ilgilidir.

Gökkuşağı, mitolojide tanrıların yolu olarak bilinir. Şamanizm’de ise Ebemkuşağının yeryüzüyle gökyüzü arasında bir tür köprü olduğuna inanılır. Tanrıların ebemkuşağından Bay Ülgen’e gitmek için yararlanması ile Türk dünyası, Anadolu ve Adana halkının fırtınadan, yağmurdan sonra ebemkuşağının ortaya çıkmasıyla büyük bir sevinç yaşaması arasında bir ilgi olduğu açıktır.

Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da yedi renkli gök kuşağının altından geçenlerin dileklerinin yerine geleceğine, evlilik çağı gelmiş kızların çabuk koca bulacaklarına, hastaların iyileşeceklerine, cinsiyetlerinin değişeceğine dair inanışların benzerliği de dikkat çekicidir.

Gökkuşağı mezarlık üzerinde doğarsa o yılın bereketli olacağına inanılması, bolluk ve bereketle; gökkuşağının yeşil renginin cennet rengi, kırmızı renginin ise cehennem rengini temsil ettiğine inanılması tabiat ve ateş kültürleriyle; gökkuşağı görüldüğü zaman yağmurun kesileceğine inanılması halk meteorolojisiyle; yağmurlu havada ortaya çıkan gökkuşağının bir ucunun denizde diğer ucunun dağların arkasında olduğuna inanılması dağ ve su kültürleriyle ilgilidir.

4. HAVA TAHMİNİNDE GÖKYÜZÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLARI

İngiltere'de 1854 yılında ilk meteoroloji istasyonunun kurulmasından bu yana, bütün gelişmelere rağmen tahmin yüzdesi % 80'i geçmemiş (ortalama yüzde), bir haftayı aşan güvenilir tahminler yapılamamıştır. Oysa bir tarım ve hayvancılık ülkesi olan yurdumuzda, asırlardan beri geleneksel yöntemlerle atmosfer olayları tahmin edilmektedir. Özellikle, balıkçılarımız ve göçebe Yörükler hava tahmininde çok uzadırlar. Öyle ki, bütün bir yılı kapayan tahminler yapacak kadar ileri gitmişlerdir. Geleneksel yöntemlerle yapılan tahminlerde, zaman zaman %80'i aşan sonuçlara ulaşılmaktadır. Yörükler, on-on beş saat önceden %95 isabetle hava olaylarını haber verirler (Tan, 2007, s. 221b).

Yıldırım çakması şimşegın şakıması da yağmurun yağma zamanının yaklaştığı göstergesidir. Özellikle yaşlı kimseler geceleri gökyüzü ve yıldızlara bakarak yarının nasıl olacağı hakkında görüş belirtirler. Eğer gökyüzü açık ve yıldızlı ise ertesi günü hava sıcak ve güneşli olacak demektir. Bulutlu ise ya da bulutlar hareket halinde ise yağmurun yağacağını müjdecisidir. Bulut haberci olarak kabul edilir. Uzun zaman yağmur yağmamıştır, gökyüzü kızgındır. Gökyüzü yere yağmur taneleri dökerek öfke ve şiddetinden kurtulacaktır. Yağmurun yıldırımın gürültüsünü duyan halk genellikle "Maşallah, bismillah veya lâ ilâhe illalâh" der. Bu sözlerle rahmetin hayırlı ve bereketli olacağına inanılır (Rayman, 2003, s. 91).

Muğla'da en iyi hava tahminini Yörükler, çobanlar ve çiftçiler yapar. Yörükler geçmişte konargöçer yaşadıkları için bu yetenekleri geliştirmiştir. Bunun yanında yaşlılar, tecrübeli insanlar; görecik, yaşayarak hava tahmininde bulunurlar. Ağaçlara, hayvanlara, bitkilere, güneşe, aya, bulutlara bakarak, insanların organlarındaki ağrılara göre hava tahmini yaparlar. Gök cisimlerine bakılarak yapılan hava tahmininde; bulutların hareketi ve durumu, gelişi ve gidişi, yıldızların görünümü, parlaklığı, azlık ve çokluğu; ayın şekli ve güneşin hareketlerine bakılarak hava tahmininde, geleceğe ait çeşitli yorumlarda bulunulur (Çınar, 2006, s. 153).

Adana'da;

-Ağaçların yaprakları geç dökülürse, kışın geç geleceğine inanılır (K.12, K.13, K.14, K.15, K.16, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.42).

Adana Halk Kùltüründe Göküzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

-Ağaçların meyveleri çok olursa kışın uzun süreceğine inanılır (K.48, K.56, K.57, K.58, K.59, K.60).

-Kavak ağacı yaprağını yukardan dökmeye başlarsa kışın uzun süreceğine inanılır (K.23, K.24, K.25, K.26, K.28, K.29, K.40, K.43, K.45, K.46, K.47, K.48, K.49, K.50, K.52).

-**Erik çok olursa** kışın uzun süreceğine inanılır (K.22, K.24, K.26, K.27, K.32, K.33, K.36, K.37, K.39, K.40, K.44).

-Turuncun çiçeği fazla olursa kışın uzun süreceğine inanılır (K.11, K.12, K.26, K.30, K.31, K.32, K.37, K.38, K.39, K.40, K.42).

-Geceleyin gökyüzündeki kızılığın havanın güzel; sabahki kızılığın ise havanın kötü olacağına delâlet ettiğine inanılır (K.22, K.24, K.28, K.29, K.38, K.39, K.40, K.50, K.51, K.54, K.55, K.56, K.59, K.60).

-Ayın berrak görüldüğü, geceler ayaz olacağına, ayın etrafındaki hâle, yağmur veya kar yağacağına delâlet ettiğine inanılır (K.16, K.24, K.25, K.26, K.28, K.29, K.30, K.32, K.35, K.56, K.58, K.60).

-Yağmur yağdıktan sonra güneş batarken hava güneş doğarcasına aydınlanırsa bu durumun bir sonraki günün yağışlı olacağını işareti olduğuna inanılır (K.6, K.7, K.8, K.13, K.18, K.19, K.20, K.26, K.37).

-Yıldızlar seyrekse havaların iyi gideceğine, *çok sıkısa* havanın bozacağına; bozuk bir havada gökte yıldız görülüyorsa havanın açacağına inanılır (K.2, K.5, K.8, K.12, K.17, K.19, K.20, K.53, K.54, K.55, K.56, K.57, K.58, K.59, K.60).

Yağmur yağmadığı zaman şehit kemiği ıslanırsa yağmur yağacağına inanılır (K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.19, K.20, K.21, K.22, K.23, K.24, K.25).

-Ağaç yaprakları aşağı doğru sarkarsa yağmur yağacağına inanılır (K.19, K.20, K.21, K.25, K.26, K.27, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41).

-Hacılarla hocalarla duaya çıkılırsa yağmur yağacağına inanılır (K.5, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.29, K.30, K.33, K.35, K.36, K.37, K.38).

-Küçük çocuklar devamlı tükürürse yağmur yağacağına inanılır (K.12, K.13, K.18, K.19, K.44, K.45, K.50, K.51, K.54, K.57, K.59, K.60).

-Romatizma ağrıları ortaya çıkarsa yağmur yağacağına inanılır (K.9, K.10, K.11, K.12, K.13, K.14, K.47, K.48, K.49, K.50, K.60).

-Toprak buharlaşırsa yağmur yağacağına inanılır (K.12, K.15, K.18, K.20, K.23, K.35, K.40, K.42, K.43, K.44, K.45, K.46).

-Hayvanların kuyruğu aşağı inerse yağmur yağacağına inanılır (K.15, K.19, K.28, K.30, K.34, K.36, K.38, K.40, K.41, K.46, K.48, K.50).

-Karıncaların hareketleri hızlanırsa yağmur yağacağına inanılır (K.6, K.7, K.11, K.12, K.17, K.18, K.19, K.20, K.33, K.35, K.36, K.39).

-Rüyada balık görülürse yağmur yağacağına inanılır (K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44, K.46).

-Horoz çok öterse yağmur yağacağına inanılır (K.34, K.35, K.36, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.42).

-Atın başı kesilip kuyuya atılırsa yağmur yağacağına inanılır (K.36).

-Yılan yakılırsa yağmur yağacağına inanılır K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.18, K.19, K.20, K.21, K.28, K.29, K.30, K.38, K.39).

-Karıncalar yuvalarından kaçarsa yağmur yağacağına inanılır (K.10, K.14, K.16, K.17, K.23, K.27, K.30, K.34, K.38, K.40, K.56, K.60).

-Kurbağalar çok bağırip seslerini yükseltirlerse yağmur yağacağının işareti olduğuna inanılır (K.39)

-Çocuklar taş oyunu oynarsa yağmur yağmayacağına inanılır. Bu nedenle çocuklara taş oyunu oynatılmaz (K.9, K.10, K.24, K.30, K.32, K.33, K.39).

-Kapıya asılan, dama koyulan demirin dolu yağmasını önlediğine inanılır (K.28, K.50, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55).

-Dolu yağdığı zaman, dama demir parçası koyulursa veya evin ilk çocuğu yere demir atarsa dolunun çok yağmayacağına inanılır. (K.50, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.56).

DEĞERLENDİRME

Halk meteorolojisi ile ilgili inanç ve ritüeller doğanın devinimi sonucunda edinilen deneyimlere dayanır. Yörüklerin ve yaşlı insanların hava tahmini yaptığı görülür. Bu kişiler, havanın durumunu ağaçlara, hayvanlara, bitkilere, güneşe, aya, bulutlara bakarak tahmin ederler. Bunlar, eski Türklerdeki tabiat kültürünün açık bir devamıdır. Ayrıca yağmur yağması ile ilgili taşa ve demire dayanan inanışlar da eski Türk inançlarının öğelerinden olan taş ve demir kültürüyle ilgilidir.

Meşelerdeki pelit miktarına, kavak (çınar) ağaçlarının sonbaharda yapraklarını tepeden başlayarak dökmelerine, çeşitli meyvelerin yıllık ürün miktarına, ağaçların çiçek açma durumlarına, bazı ağaçların yapraklarının yön değiştirmesine, otların sararma durumuna bakılarak da hava tahmini yapılır. Keçilerin kuyruğunun durumu, karıncaların hareketi, kuşların, kedi ve köpeklerin, arıların, öküzlerin, sürüngen hayvanların, köstebeklerin davranışları veya hareketleri hava tahmini yapılırken yararlanılan diğer verilerdir.

Gökcisimlerinin, bulutların ve rüzgârın hareketine, ay ve yıldızların görünümüne, rüzgârın yönüne bakılarak hava tahmini yapılmasının, ilk örneklerini Hun Türklerinde gördüğümüz, Şamanizm'deki fal ve kehanet uygulamalarının bir devamı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Uluslar en önemli kültürel köklerini oluşturan eski inanışlarını bir anda ve bütünüyle unutmazlar. Yeni bir inanç sistemine geçseler dahi eski inançlarının bazılarını, yeni inanışlarına adapte ederek yaşatmaya devam ederler. Türk dünyasında da etkisini sürdüren bu eski inanışların birçoğunun etkilerinin Anadolu ve Adana'da devam ettiği söylenebilir. Bu öğeler, halkın neredeyse bütün hayatında önemli rol oynar.

İnsanlar, bilinen en eski dönemlerden beri gökyüzüyle de ilgilenmişlerdir. Manevi kültür öğelerinin en önemlilerinden biri olan halk inanışlarında gökyüzü ve gökyüzüyle ilgili olaylar çevresinde birçok inanış ortaya çıkmıştır.

Türk dünyası, Anadolu ve Adana'da güneş, ay ve yıldızlarla ilgili birçok inanış vardır. Ay ve güneş tutulması ile ilgili inanışların neredeyse tamamının günümüze Şamanizm'den aktarıldığını söyleyebiliriz. Ay ve güneş tutulmasının iyi ruhlarla kötü ruhların çatışmasından meydana geldiğine inanılır. Eski Türkler bir karar vermeden önce güneşin, ayın ve yıldızların durumuna bakmışlar ve ona göre harekete geçmişlerdir. Günümüzde de Adana'da yapılacak bazı işler için ay'ın eskisinin daha hayırlı olduğuna inanılması da bu eski inancın bir devamıdır. Bunun aksine, ayın yenisinin uğursuz olduğuna inanılır. Yeni ayda yapılan işlerin güç olacağına; hatta başarılacağına inanılır.

Eski Türkler, aydınlığın iyiliğe, karanlığın kötülüğe işaret ettiğine inanırlar. Kötü ruhların ve kara iyelerin güneş doğarken kaybolduğuna, güneş batıp karanlık olunca da bu iyelerin yeryüzüne dağıldığına inanılır. Bu yüzden, Anadolu ve Adana'da güneşin doğması "gün doğumu" olarak ifade edilir. "Sabahın şerri, akşamın hayırına" tercih edilir. Ateşin ise güneşin yeryüzündeki temsilcisi kabul edilmesi, ateşin sağaltıcı gücünden yararlanmaya çalışılması sonucunu ortaya koymuştur. Türk dünyasında hamile kadının doğacak çocuğun ay ve güneş kadar güzel olacağı inancı ile ay ve güneşe bakmasının da pasif büyü olarak adlandırılması mümkündür. Yıldızlarla ilgili inançlar da gök varlıklarının birer tanrı, tanrıça olarak benimsendiği, kutsandığı dönemlerden kalmadır.

Anadolu'da ve Adana'da dua edilirken ellerin göğe açılması, feleğin gökyüzünde yaşadığına ve günah işleyenin başına gökten taş yağacağına inanılması Gök Tanrı kültürünün birer etkisidir.

Gökyüzü ile ilgili bir başka inanış da gök olaylarıyla ilgilidir. Şamanist düşünceye göre, gerek yerde gerek gökte meydana gelen çeşitli tabiat olaylarının nedeni birtakım ruhlar ve Tanrılardır. Bugün Anadolu ve Adana'da yağmur yağarken ağaç altında oturulmaması, çok şiddetli yağmur yağdığında evin büyük çocuğuna demir verilip dışarı atılırsa yağmurun kesileceğine inanılması tabiat ve demir kültürleriyle ilgilidir. Kapıya asılan demirin dolu yağmasını önlediğine, dolu yağdığı zaman, dama demir parçası koyulursa dolunun çok yağmayacağına inanılması da demir kültürüyle ilgilidir.

Gök gürleyince ellerin gökyüzüne açılıp kelime-i şahadet getirilmesi, pencere önünde durulmaması, kırmızı kıyafetler giyilmemesi, demir ısıtmanın evi uğursuzluktan koruduğuna inanılması eski ve günümüz Türk dünyasındaki inanışların birbirinin devamı olduğunu göstermektedir. Ayrıca gök gürlendiğinde sırtını duvara sürtenin veya şimşek çaktığında ağza demir alıp ısırmanın üzerine yıldırım düşmeyeceğine, büyük ağaçlara çakılan demirin ağaca yıldırım düşmesini engelleyeceğine inanılması da Eski Türklerdeki gök ve demir kültürleriyle doğrudan ilgilidir.

Gökkuşağının mitolojide tanrıların yolu olarak bilinir. Şamanizm’de Ebemkuşağının yeryüzüyle gökyüzü arasında bir tür köprü olduğuna ve Tanrıların ebemkuşağından Bay Ülgen’e gitmek için yararlandıklarına inanılır. Türk dünyası, Anadolu ve Adana halkının fırtına ve yağmurdan sonra ortaya çıkan ebemkuşağının çıkmasıyla büyük bir sevinç yaşaması, ebemkuşağının altından geçmeye çalışması Şamanizm inancından kaynaklanır. *Yedi* renkli gökkuşağının altından geçenlerin dileklerinin yerine geleceğine, evlilik çağı gelmiş kızların çabuk koca bulacaklarına, hastaların iyileşeceklerine, cinsiyetlerinin değişeceğine dair inanışların benzerliği de dikkat çekicidir.

Meteoroloji ile ilgili halk inanışları da gökyüzü ile ilgilidir. Türkler meteorolojik olayları yüzlerce yıldan beri geleneksel yöntemlerle tahmin edebilmektedir. Anadolu’da ve Adana’da özellikle göçebe Yörükler hava tahmininde çok uzadılar. Şimşek, yağış durumu ile bilgi veren en önemli emaredir. Geceleri, gökyüzünün yıldızlı, bulutlu olmasının da geleneksel hava tahmininde kullanılması fal ve kehanetle ilgilidir.

Hava tahminlerinin, hayvanların durum ve davranışları, bitkilerin biçim ve ürün miktarları, bulutların hareket biçimleri, ay ve yıldızların görünüşleri, gök cisimleri ve rüzgârın yönüne bakılarak yapılması da kehanetle açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, A. (1997). *Kastamonu’da dini folklor veya dini-manevi halk inançları. Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları*, 158-187, Ankara: Akademi Kitabevi.
- Araz, R. (1995). Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Aydın, M. (1992). *Mut bölgesinde yaşayan halk inançlarının dinler tarihi açısından tahlili*, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri IV, Gelenek, Görenek, İnançlar, 32-40, Ankara: Ofset Repromat Matbaası.
- Bayat, F. (2007a). Türk Mitolojik Sistemi, C. 1, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayat, F. (2007b). Türk Mitolojik Sistemi, C. 2, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bedi, N. (1956a). *Adana’da ay hakkında inanmalar*, TFA, C. 4, 1417.

Adana Halk Kùltüründe Göküzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

- Bedi, N. (1956b). *Ankara'da ay hakkında inanmalar*, TFA, C. 4, 1483.
- Bücuoğlu, S. S. (1957). *Isparta'da ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 1483.
- Candan, E. (2013). *Atalarımızın Gök Tanrı Dini*. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Cemalettin, O. (1956). *Kıbrıs Türkleri arasında ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 2282.
- Cinlioğlu, H. T. (1957). *Tokat'ta ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 1442.
- Çınar, A. A. (2006). *Muğla ve çevresi halk meteorolojisi*. *Muğlaname*, 151-156, İzmir: Private Edition.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Eröz, M. (1992). *Eski Türk dini (Gök Tanrı inancı) ve Alevilik ve Bektaşilik*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Anadolu inançları*. İstanbul: Toplumsal Dönüm Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (1995). *Halk inançlarımızda "göge kaldırma" dini pratiği*. III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, 133-139, Ankara: Kültür bakanlığı Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1983). *Bektaşı Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Önal, M. N. (2000). *Muğla'da nevrüz*. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* Güz, C. 1, S.2, 184-197.
- Rayman, H. (2003). *Yozgat yöresinde bazı şamanik ve kozmogonik inançlar*. *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 60.
- Roux, J. P. (2011). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Roux, J. P. (2000). *Gök-Tengri ve Türkler ve Moğollarda Yıldızlar, Türklerde Din, Antik Dünyada ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü* Ankara .
- Şener, C. (2001). *Şamanizm*. İstanbul: Etik Yayınları.
- Tan, N. (2007a). *Eleğimsağma ile ilgili inançlar*. *Derlemeler/Makaleler IV*, 259-260, Ankara:
- Tan, N. (2007b). *Türkiye'de halk meteorolojisinde hava tahmini*. *Derlemeler / Makaleler VI*, 219-247, Ankara:
- Tan, N. (2007c). *Türk folklorunda ay tutulması*. *Derlemeler/Makaleler IV*, 261-265, Ankara:

Adana Halk Kùltüründe Göküzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

- Tolunay, F. (1956). *İzmir’de ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 2282.
- Tunç, A. (1956). *Uşak’ta ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 1528.
- Türkmen, F. (1974). *Türk halk hikâyelerinde gökyüzü ile ilgili allegoriler*, I. Uluslararası Türk Folklor semineri Bildirileri, Ankara:
- Uçkun, R. (2007). *Gagauz Türklerinin gök ve gök cisimleri ile ilgili inançları*. I. Uluslararası Türk Dünyası Kùltür Kurultayı Bildiriler V, 2195-2199, Ankara: Lazer Ofset.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1956). *Sinop’ta ay hakkında inanmalar*. TFA, C. 4, 1463.
- Yardımcı, M. (1993). *Halk Bilim ve Edebiyat Yazıları*. Malatya: Açıkşöz Yayınları.

Sözlü Bilgi Kaynakları

- K. 1** : Emiş Özlü, 1959- Adana, ilkokul, ev hanımı, evli, 3 Mart 2013 tarihinde kişinin Gürselpaşa mah. 75053 sok no:16’daki evinde yapılan görüşme.
- K. 2** : Sultan Kılıç, 1960-Adana, ilkokul, ev hanımı, evli, 9 Mart 2013 tarihinde kişinin Sarıçam İlçesi Acidere Köyü’ndeki evinde yapılan görüşme.
- K. 3** : Bedriye Kaşdan, 1962- Adana(Seyhan), üniversite, emekli, bekâr, 10 Mart 2013 tarihinde kişinin Yeşilyurt Mah. 70001 Sok. Evren Sitesi B/4 Blok No: 24 Adana Seyhan adresindeki . 7 numaralı evinde yapılan görüşme
- K. 4** : Sultan Karadağ, 1966-Adana, ortaokul, ev hanımı, evli, 10 Mart 2013 tarihinde kişinin Adana Seyhan’daki evinde yapılan görüşme.
- K. 5** : Seher Ölker, 1968-Adana, ilkokul, ev hanımı, dul, 14 Mart 2013 tarihinde Eyüp Kot’un Adana Seyhan’daki Yeşilyuva mah. 36002 sok. no: 44 adresindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 6** : Ümran Yılmaz, 1940-Adana, okur-yazar, ev hanımı, evli, 14 Mart 2013 tarihinde kişinin Adana Seyhan’daki evinde yapılan görüşme.
- K. 7** : Mùkerrem Tùrel, 1965-Adana, lise, ev hanımı, evli, 20 Mart 2013 tarihinde kişinin 2000 Evler Mah. Bùlent Ecevit Bul. Has Apt. No: 1/1 Adana-Seyhan’daki evinde yapılan görüşme.
- K. 8** : Ali Tùrel, 1962- Adana, ortaokul, emekli, evli, 20 Mart 2013 tarihinde kişinin 2000 Evler Mah. Bùlent Ecevit Bul. Has Apt. No:1/1 Adana Seyhan’daki evinde yapılan görüşme.
- K. 9** : Perihan Çankurt, 1957-Kadirli, ilkokul, ev hanımı, evli, 24 Mart 2013 tarihinde kişinin Kadirli’nin Köyü’ndeki 16 numaralı evinde yapılan görüşme.
- K. 10** : Eşe Çankurt, 1937- Kadirli, okur-yazar, ev hanımı, dul, 25 Mart 2013 tarihinde kişinin Kadirli’nin Akdam Köyü’ndeki 16 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 11 : Safiye Deveci, 1967- Adana, ilkokul, ev hanımı, evli, 28 Mart 2013 tarihinde kişinin Mehmet Akif Ersoy mah. 45 Sok. no:6 Sarıçam/Adana adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 12 : Adem Deveci, 1964- Adana, ortaokul, inşaat ustası, evli, 28 Mart 2013 tarihinde kişinin Mehmet Akif Ersoy mah. 45 Sok. no:6 Sarıçam/Adana adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 13 : İsmet Saçıkaralı, 1948- Ceyhan, ilkokul, emekli, evli, 30 Mart 2013 tarihinde kişinin Ceyhan'ın Orhan Gazi mah. 3225 sokak no: 54 adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 14 : Tenzile Saçıkaralı, 1949- Ceyhan, ilkokul, ev hanımı, evli, 30 Mart 2013 tarihinde kişinin Ceyhan'ın Orhan Gazi mah. 3225 sokak no: 54 adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 15 : Ali Polat, 1959- Sarıçam (Adana), ilkokul, çiftçi, evli, 30 Mart 2013 tarihinde kişinin Adana merkez Sarıçam İlçesi'ndeki evinde yapılan görüşme.

K. 16 : Ünal Topaktaş, 1959-Kozan, ortaokul, emekli, evli, 01 Nisan 2013 tarihinde kişinin Ova mah. 44045 sok. no:26 Seyhan/ Adana adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 17 : Gülderen Aci, 1948-Çukurova, ilkokul, ev hanımı, dul, 01 Nisan 2013 tarihinde kişinin Çukurova'nın Kabasakal köyündeki evinde yapılan görüşme.

K. 18 : Ayşe Aci, 1961-Çukurova, ilkokul, ev hanımı, evli, 01 Nisan 2013 tarihinde kişinin Çukurova'nın Kabasakal köyündeki evinde yapılan görüşme.

K.19 : Ali Aci, 1963-Çukurova, ilkokul, serbest meslek, evli, 01 Nisan 2013 tarihinde kişinin Çukurova'nın Kabasakal köyündeki evinde yapılan görüşme.

K. 20 : Fethiye Derinöz, 1943- Adana, okur-yazar, ev hanımı, dul, 07 Nisan 2013 tarihinde kişinin Sarıçam İlçesi Kılıçlı Köyü'ndeki evinde yapılan görüşme.

K. 21 : Muharrem Ünür, 1958- Çankırı, ortaokul, emekli memur, evli, 07 Nisan 2013 tarihinde kişinin Adana (Seyhan) Sarıhamzalı mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 22 : Hasan Aci, 1969-Çukurova, ilkokul, belediye, evli, 08 Nisan 2013 tarihinde kişinin Çukurova'nın Kabasakal köyündeki evinde yapılan görüşme.

K. 23 : Mediha Erdoğan, 1947- Mersin, okur-yazar, ev hanımı, evli, 09 Nisan 2013 tarihinde kişinin Tarsus'un Yarbay Şemsettin Mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 24 : Ayşe Öz, 1955- Kozan(Tepecikonan köyü), öğrenim yok, mesleği yok, dul, 10 Nisan 2013 tarihinde kişinin Kozan'ın Tepecikonan Köyü'ndeki 27 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 25 : Cuma Ali Can, 1954-İmamoğlu(Adana), ortaokul, çiftçi, evli, 12 Nisan 2013 tarihinde kişinin İmamoğlu'nun Ufacıkören Köyü'ndeki 174/A adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 26 : Hüseyin Karabulut, 1962- Karaisalı(Kırıklı), ilkokul, emekli, evli, 16 Nisan 2013 tarihinde kişinin Karaisalı'nın Kırıklı Köyü'ndeki 31 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 27 : Meral Karabulut, 1961-Kırıklı, ilkokul, ev hanımı, evli, 16 Nisan 2013 tarihinde kişinin Karaisalı'nın Kırıklı Köyü'ndeki 31 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 28 : Songül Karabulut, 1961-Kırıklı, ilkokul, ev hanımı, evli, 16 Nisan 2013 tarihinde kişinin Karaisalı'nın Kırıklı Köyü'ndeki evinde yapılan görüşme.

K. 29 : Ahmet Önel, 1966- Şanlıurfa, ilkokul, market toptan, evli, 17 Nisan 2013 tarihinde kişinin Tatlıses cad. 1251 sok. no:1 Yüreğir'deki evinde yapılan görüşme.

K. 30 : Taha Buldak, 1960- Şanlıurfa, öğrenim yok, mesleği yok, evli, 17 Nisan 2013 tarihinde kişinin Tatlıses cad. 1251 sok. no:1 Yüreğir'deki 32 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 31 : Havaf Boğa, 1957-Şanlıurfa, öğrenim yok, çoban, evli, 17 Nisan 2013 tarihinde kişinin Tatlıses cad. 1251 sok. no:1 Yüreğir'deki evinde yapılan görüşme.

K. 32 : Hamdi Bozkurt, 1961-Kadirli(Osmaniye), lise, emekli memur, evli, 20 Nisan 2013 tarihinde kişinin Adana(Seyhan) Sarıhamzalı mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 33 : Şükran Bozkurt, 1960- Ceyhan(Adana), ilkokul, ev hanımı, evli, 20 Nisan 2013 tarihinde kişinin Adana(Seyhan) Sarıhamzalı mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 34 : Murat Duran Bozkurt, 1961-Seyhan(Adana), üniversite, kaynakçı, bekâr, 20 Nisan 2013 tarihinde kişinin Adana(Seyhan) Sarıhamzalı mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 35 : Güldane Eroğlu, 1957- Ceyhan(Adana), ilkokul, ev hanımı, evli, 21 Nisan 2013 tarihinde kişinin Adana(Seyhan) Belediye evleri mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

K. 36 : Ünzile Döğer, 1965- Bulgaristan, ilkokul, ev hanımı, dul, 22 Nisan 2013 tarihinde kişinin Kozan'ın Kamışoba Köyü'ndeki evinde yapılan görüşme.

K. 37 : Nazmiye Ağzıdeli, 1963-Andırın(K.Maraş), ilkokul, ev hanımı, evli, 22 Nisan 2013 tarihinde 7 Mart mahallesi 404 sok. nu:4/4 adresindeki 35 numaralı evinde yapılan görüşme.

K. 38 : Mahmut Ağzıdeli, 1961- Andırın(K.Maraş), ilkokul, lastikçi, evli, 22 Nisan 2013 tarihinde 7 Mart mahallesi 404 sok. nu:4/4 adresindeki 35 numaralı evinde yapılan görüşme.

- K. 39 :** Cemile Kıyıkçı,1944- Andırın(K.Maraş), evli, ev hanımı, 22 Nisan 2013 tarihinde 7 Mart mahallesi 404 sok. nu:4/4 adresindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 40 :** Hasibe Türkmenoğlu, 1939-Kadirli, okumamış, evli, ev hanımı, 23 Nisan 2013 tarihinde Kadirli'nin Karatepe köyünde yapılan görüşme.
- K. 41 :** Cemile Gündüz, 1969- Ceyhan(Adana), ortaokul, ev hanımı, evli, 23 Nisan 2013 tarihinde kişinin Ceyhan'daki evinde yapılan görüşme.
- K. 42 :** Mehmet Erdoğan, 1976-Adana, lise, evli, 24 Nisan 2013 tarihinde Adana Buruk Beldesi Cumhuriyet camiinde yapılan görüşme.
- K. 43 :** Semiha Kırmızıdam, 1940-Seyhan(Adana), öğrenim yok, mesleği yok, dul, 29 Nisan 2013 tarihinde kişinin Yumurtalık'taki evinde yapılan görüşme.
- K. 44 :** Gülhan Yıldırım, 1968-Yumurtalık(Adana), ilkokul, ev hanımı, evli, 29 Nisan 2013 tarihinde kişinin Toros Mah. 78004 Sok. Harran Apt. No:6 adresindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 45 :** Hasan Yıldırım, 1963-Yüreğir(Adana), ilkokul, emekli, evli, 29 Nisan 2013 tarihinde kişinin Toros Mah. 78004 Sok. Harran Apt. No:6 adresindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 46 :** Ümren Karaca, 1943-Adana, ilkokul, ev hanımı, evli, 30 Nisan 2013 tarihinde kişinin Baraj Yolu Ziyapaşa Mah. 67003 sok. no:13 Seyhan/ Adana adresindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 47:** Şadi Akday, 1957-Adana, ortaokul, memur, evli, 01 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Belediye Evleri Mah. 84109 sok. Kat:2 Çukurova-Adana adresindeki 43 numaralı evinde yapılan görüşme.
- K. 48 :** Şermin Akday, 1960-Adana, ilkokul, ev hanımı, evli, 01 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Belediye Evleri Mah. 84109 sok. Kat:2 Çukurova-Adana adresindeki 43 numaralı evinde yapılan görüşme.
- K. 49 :**Necati Özcan, 1937-Tuzla, ilkokul, emekli, evli, 05 Mayıs 2013 tarihinde Adana Atatürk Park'ında yapılan görüşme.
- K. 50 :** Süreyya Süzer, 1948-Karaisalı, öğrenim yok, ev hanımı, evli, 07 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Ova mah. 44162 sokak ev no 6 Seyhan'daki evinde yapılan görüşme.
- K. 51 :** Gülseren Demir, 1939-Karataş, öğrenim yok, ev hanımı, evli, 07 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Ova mah. 44162 sokak ev no 6 Seyhan'daki evinde yapılan görüşme.
- K. 52 :** Güngör Kutur, 1958-K.Maraş, ilkokul, ev hanımı, dul, 19 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Adana Belediye evleri mahallesindeki evinde yapılan görüşme.
- K. 53 :** Güldane Kutur, 1973-K.Maraş, ilkokul, ev hanımı, bekâr, 20 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Adana Belediye evleri mahallesindeki evinde yapılan görüşme.

Adana Halk Kùltüründe Gökyüzü İle İlgili Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme / İsmail ŞENESEN

K. 54 : Elif Sofu, 1957-Adana, lise, emekli, evli, 22 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Kenan Evren Bul. Toros mah. Akasya Apt. Kat: 1 No:2 Çukurova/Adana adresindeki evinde yapılan görüşme

K. 55 : Emiş Öztoran, 1946-Kozan(Adana), ilkokul, ev hanımı, evli, 23 Mayıs 2013 tarihinde kişinin 100.yıl mah. Manolya apt. Çukurova/Adana'daki evinde yapılan görüşme.

K. 56 : Döndü Yılmaz, 1959- Kadirli(Osmaniye), lise, emekli hemşire, evli, 23 Mayıs 2013 tarihinde kişinin 100.yıl mah. Manolya apt. Çukurova/Adana'daki evinde yapılan görüşme.

K. 57 : Adnan Günaltın, 1968- Çevlik, lise, forklift operatörü, evli, 26 Mayıs 2013 tarihinde yapılan görüşme.

K. 58 : Songül Günaltın, 1950- Bekirli, ilkokul, ev hanımı, evli, 26 Mayıs 2013 tarihinde yapılan görüşme.

K. 59 : Mansur Bozer, 1965-Kadirli, lise, evli, işçi, 27 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Gültepe mah. 368 sok. No: 4 Sarıçam adresindeki evinde yapılan görüşme.

K. 60 : Şenel Dikbaş, 1951-Ceyhan(Adana), ilkokul, ev hanımı, dul, 28 Mayıs 2013 tarihinde kişinin Kazım Karabekir Mah. 4261 Sok. No:21 Yüreğir adresindeki evinde yapılan görüşme.